

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Keitlin Noot

EELKOOLIEALISTE LASTE ÕPETAJATE ARVAMUSED LASTE AGRESSIIVSE
KÄITUMISE KOHTA

Bakalaureusetöö

Juhendaja: kaasprofessor Kristi Kõiv

Tartu 2022

Sisukord

Sissejuhatus	5
Agressiooni mõiste	5
Agressiooni liigid	6
Eelkooliealiste laste agressiivsus	7
Metoodika.....	9
Valim	9
Mõõtevahend ja andmete kogumine.....	10
Andmeanalüüs	10
Tulemused	11
Eelkooliealiste laste agressiivse käitumise tähendus eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul	11
Laste agressiooni liigid eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul	12
Eelkooliealiste laste agressiivse käitumise mõjutegurid eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul	14
Agressiivselt käituva eelkooliealise lapse suhted eakaaslastega eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul.....	16
Meetodid agressiivselt käituvate eelkooliealiste lastega toimetulekul	17
Arutelu.....	18
Tänuõnad	22
Autorsuse kinnitus.....	22
Kasutatud allikad.....	23
Lisad	26

Kokkuvõte

Eelkooliealiste laste õpetajate arvamused laste agressiivse käitumise kohta.

Uurimistöö eesmärgiks oli selgitada välja eelkooliealiste laste õpetajate arvamused eelkooliealiste laste agressiivse käitumise kohta. Uurimiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud ühe Saare maakonnas asuva eelkooliea lasteasutuse 12 õpetajaga. Selgus, et õpetajate arvates tähendab agressiivne käitumine eelkoolieas tahtlikkust teistele haiget teha, eneseagressiooni, füüsilist ja verbaalset agressiooni. Õpetajate hinnangul olid kõige tavalisemad agressiivse käitumise liigid füüsiline ja verbaalne agressiivsus eelkooliealiste laste seas. Õpetajate hinnangul oli eelkooliealise lapse agressiivse käitumise mõjuteguriteks lapsega, koduga, eakaaslastega, õpetajaga, eelkooliea lasteasutuse ja laiema ümbrusega seotud tegurid. Õpetajate hinnangul võivad olla agressiivselt käituva lapse suhted eakaaslastega negatiivsed, neutraalsed ja positiivsed. Tulemustest selgus, et õpetajad kasutavad laste agressiivse käitumisega toimetulekuks erinevaid sekkumisi, sotsiaalsete oskuste õpetamist, ennetust grupi tasandil ja teiste inimeste kaasamist.

Märksõnad: eelkooliealiste laste õpetajate arvamused, eelkooliealised lapsed, agressiivne käitumine

Abstract

Preschool teachers' opinions about aggressive behaviour among preschool children.

The purpose of this Bachelor thesis was to study preschool teachers' opinions about aggressive behaviour among preschool children. The study was conducted using a semi-structured interview in one of the preschools in Saare county with 12 preschool teachers. The results showed that for preschool teachers the aggressive behaviour was defined as act which was intentionally hurting someone, was self-harming or physical and verbal aggression. Preschool teachers said that the most common type of aggression among preschool children was physical and verbal aggression. In preschool teachers' opinion the factors that affect preschool children's aggressive behaviour were factors that are associated with the child, child's family, peers, preschool teachers, preschool and wider environment. In preschool teacher's opinion the relationship between aggressive preschool children and their peers can be negative, neutral and positive. The results showed that preschool teachers use methods such as different kind of interventions, teaching of social skills, prevention at the group level and involving other people.

Keywords: preschool teachers' opinions, preschool children, aggressive behaviour

Sissejuhatus

Eelkooliealiste laste õpetajate arvates on laste agressiivsus tõsine probleem (Salla, 2014). Seepärast on oluline välja selgitada, milline on eelkooliealiste laste agressiivne käitumine ja milliseid meetodeid rakendavad eelkooliealiste laste õpetajad laste agressiivse käitumisega toimetulekuks. Eelkooliealiste laste õpetajatel on oluline silmas pidada, et probleem ei seisne ainult lapse käitumises, vaid ka lapse mõtteis ja tundmustes (Niiberg & Urva, 2009).

Laste agressiivse käitumise ennetamine varajases lapsepõlves on oluline nii agressori kui ka ohvri seisukohalt, kuna seeläbi välditakse mõlema poole negatiivsete kogemuste läbielamist (Dereli, 2020). Seda enam, et laste agressiivne käitumine muutub aja jooksul tõsisemaks (Jara *et al.*, 2017). Siinkohal mängivad olulist rolli ka eelkooliealiste laste sõprussuhted. Juhul kui agressiivne käitumine on laste positiivsete sõprussuhete loomist raskendanud, mistõttu pole lapsed õppinud looma toetavaid ja positiivseid sõprussuhteid, võivad agressiivselt käituvatel lastel need olulised arenguetapid hilineda (Dereli, 2020).

Veike (2018) uurimistööst selgus, et üle poole uurimuses osalenud eelkooliealiste laste õpetajatest tundsid, et neil ei ole piisavalt oskuseid eelkooliealiste laste agressiivse käitumisega toimetulekuks. Lisaks selgus Veike (2018) uurimusest, et uuritavad mainisid katse- ja eksitusmeetodi kasutamist laste agressiivse käitumisega toimetulekul, millest võib järeldada, et eelkooliealiste laste õpetajad on teadlikud erinevatest toimetuleku meetoditest, kuid võib olla ei oska sobivaid meetodeid vajalikul hetkel kasutada. Õpetajad, kes omavad teadmisi erinevate strateegiate ja ressursside kohta, on tõenäoliselt edukamad eelkooliealiste laste agressiivse käitumisega toimetulekul (Aubrey & Ward, 2013).

Töö autori arvates vajab laste agressiivne käitumine õpetaja vaatevinklist sügavam uurimist. Eelkooliealiste laste agressiivsust õpetajate hinnangul on Eestis varasemalt uurinud näiteks Tallinna Ülikoolis Laansoo ja Paalberg (2021) ning Tartu Ülikoolis Mõik (2018) ja Veike (2018). Käesoleva bakalaureusetöö uurimisprobleem oli: millised on eelkooliealiste laste õpetajate kogemused toime tulemaks eelkooliealiste laste agressiivse käitumisega.

Agressiooni mõiste

Agressioon viitab käitumisele, mis ohustab või kahjustab teisi inimesi (Dereli, 2020). Agressiivsus on käitumine, mis on suunatud teisele inimesele eesmärgiga põhjustada talle kohest kahju (Anderson & Bushman, 2002), kusjuures ohver on motiveeritud agressioonist põhjustatud kahju vältima (Anderson & Bushman, 2001). Agressiooni saab jagada vähem

tõsistest (sõimamine, tõukamine), tõsisemate ((jalaga) löömine) kuni väga tõsiste tegudeni (pussitamine, tapmine) (Allen & Anderson, 2017).

Agressiivsus võib avalduda erineval viisil: impulsiivne agressiivsus või tahtlik agressiivsus. Impulsiivne agressiivsus väljendub ärritusest, hirmust või vihast tingitud kontrollimatu vägivalloona (Penthin, 2003). Impulsiivse agressiivsuse puhul pole eesmärgiks teisele inimesele haiget teha, vaid see võib juhtuda kogemata, näiteks mängides. Impulsiivse agressiivsuse eesmärgiks on teiste inimeste või enesekaitse (Krips *et al.*, 2012). Tahteline agressiivsus on ette kavetatud ja kindlale eesmärgile suunatud tegevus, mille puhul puuduvad impulsiivsele agressiivsusele omased tundemärgid. Samuti võib olla keeruline aru saada, et tegu on agressiivsusega (Penthin, 2003). Agressiivsus muutub destruktiivseks siis, kui seda elatakse välja inimeste, nende isikliku või ühiskondliku vara peal (Juul, 2013). Kuna agressiivsusel on mitmeid erinevaid liike, võib olla keeruline kindlaks teha, mis motiveerib inimest agressiivselt käituma (Allen & Anderson, 2017).

Agressiooni liigid

Kõiv (2006) toob välja kaks agressiivsuse alaliiki: otsene ja avalik ning kaudne ja varjatud agressioon. Otsene ja avalik agressioon väljendub füüsilises vägivalloas ja verbaalses agressioonis (Kõiv, 2006). Füüsiline agressioon võib aset leida mingit eset ründamiseks kasutades või ilma. Füüsilise agressiooni alla kuuluvad näiteks teise löömine, tõukamine (Krips *et al.*, 2012, Kõiv, 2006) pekmine, togimine (Krips *et al.*, 2012) ning füüsilise agressiivsusega ähvardamine (Crick *et al.*, 1997). Selline agressiivsus põhjustab nähtavaid vigastusi või kahjustab inimese vara (Kõiv, 2006). Agressiivselt käituvad lapsed tekitavad füüsilist agressiooni kasutades kahju iseendale, eakaaslastele ja asjadele rühmaruumis (Türkoğlu, 2019).

Verbaalset agressiivsust saab defineerida kui tahtlikult kahju põhjustavat käitumist, mis on korduv ja võib esineda agressorit provotseerimata (Reitman & Villa, 2004). Verbaalne agressioon on sõnaline ning toimub mistahes vormis, siia kuuluvad näiteks teisele inimesele hüüdnimede panemine (Kõiv, 2006), mõnitamine, alandamine, tema peale karjumine (Krips *et al.*, 2012). Veel on välja toodud ropendamist, narrimist ja ironiseerimist (Niiberg & Urva, 2009).

Kaudne ja varjatud agressioon eeldab aga kolmanda osapoole olemasolu, kes levitab kuulujutte või kutsub inimest hüüdnimedega (Kõiv, 2006). Kaudse agressiooni all mõistetakse teisele inimesele kahju tekitamist suhetega manipuleerimise (Kõiv, 2006), sunni või ignoreerimise kaudu (Krips *et al.*, 2012). Kusjuures kahe viimase puhul puuduvad tavaliselt

agressiivsed väljendid ja füüsiline agressioon. Lisaks kuulub ka ignoreerimise alla nii-öelda teise inimese boikoteerimine vaikimise kaudu (Krips *et al.*, 2012). Eakaaslaste heakskiit annab kaudselt agressiivselt käituvatele lastele sotsiaalse võimekuse käituda manipuleerivalt oma eakaaslastega (Kuppens *et al.*, 2009). Lisaks on kaudset agressiooni keerulisem märgata, kuna olukord, kui eakaaslane teist last lööb, jääb kergemini meelde kui olukord, kus teine laps grupist kõrvale jäeti (Crick *et al.*, 1997).

Eneseagressiooni alla kuulub näiteks enese tahtlik vigastamine (Penthin, 2003). Noortel võib oma tunnete eest põgenemine ilmned a enesevigastamisena (Cacciatore, 2015).

Eelkooliealiste laste agressiivsus

Aggressiivne käitumine on osa väikese lapse arengust (Türkoğlu, 2019). Inimesed kogevad üksteise öeldut ja tegusid erinevalt, seepärast on oluline, et areneva lapse jaoks on olemas täiskasvanu, kes aitab lapsel kaaslast mõista (Juul, 2013). Väikesed lapsed tuginevad agressiivsusele, kui nad satuvad olukordadesse, mida nad veel lahendada ei oska. Selliseid situatsioone tekib tihti, eriti kui lapse sotsiaalsed oskused pole veel piisavalt arenenud (Keltikangas-Järvinen, 2013). Aggressiivselt käituvad lapsed märkavad neid ümbritsevate kaaslaste reaktsioone nende käitumisele ning tõlgendavad nende reaktsioone sageli enesele vaenulike või ebasoodsatena (Krips *et al.*, 2012). Suur osa laste sotsiaalsest käitumisest on seotud sellega, kui populaarsed või tõrjutud nad on oma eakaaslaste seas (Rubin *et al.*, 2012).

Laste ja noorte agressiivsusel võib välja tuua kolm tasandit: mõistus, tunded ja füsioloogia. Mõistuse tasand: väike laps ei oska eristada, mis on õige ja mis on vale. Samuti ei oska ta konflikte läbirääkimise teel lahendada ning tema empaatiavõime pole veel arenenud. Väike laps alles õpib oma tunnete nimetuste andmist. Lisaks hakkab ta mõistma keeldusid ning piire ja samas eristama seda, mis on keelatud ja mis lubatud. Tunnete tasand: väike laps ei oska oma tundeid teeselda ega varjata. Samuti ei oska ta end veel ise maha rahustada, vaid ta sõltub täiskasvanu abist. Küll aga saab väikese lapse kontrolli alt väljunud tundeid maandada, suunates tema tähelepanu millelegi toredale. Füsioloogiline tasand: väike laps ilmutab oma tundeid, reageerides kõigele ähvardavale löömise, rebimise, hammustamise või peksmisega. Normaalse arenguga lastel kulub hiljem osa agressiivsuseenergiast oma käitumise ohjamiseks ning ohuolukorra vältimiseks (Cacciatore, 2015).

Aggressiivseid käitumismudeleid on keeruline välja juurida, kuna agressiivsus võib olla tõhus viis, mille abil eesmäärke saavutada, mistõttu teatud olukorrad võivad agressiivset käitumist veel kinnistada. Lapsed taipavad, et lihtsaim viis soovitud mänguasja endale saada on kaaslaste käest see ära võtta, samuti saaks kiikuma kiiremini, kui sõber kiigelt maha lükata.

Juhul kui laps on rühmas palju, jõuavad õpetajad sekkuda vaid vähestel juhtudel olukordadesse, kus on agressiivsus aset leidnud, kuna suure laste arvuga kasvab ka agressiivsuse esinemine. Iga kord, kui laps oma agressiivse käitumisega oma eesmärgi saavutab, kasvab tõenäosus, et ta kasutab seda viisi oma tahtmise saavutamiseks ka tulevikus. Mida sagedamini laps saavutab agressiivse käitumise abil soovitud tulemust, seda enam kinnistub see meetod lapse käitumises ning pärsib lapse sotsiaalsete oskuste arengut (Keltikangas-Järvinen, 2013).

Enne teist kuni kolmandat eluaastat pole laste empaatia veel nii arenenud, et nad oskaksid end oma kaaslaste rolli asetada, mistõttu on lastel keeruline mõista, mida tähendab kaaslastele valu. Lapse agressiivse käitumise vähendamiseks on alternatiivsete käitumisviiside õpetamine tõhusam kui lapse karistamine (Niiberg & Urva, 2009). Täiskasvanute ülesandeks on olla eeskujuks lastele ning õpetada neid erinevate tunnetega toime tulema (Cacciatore, 2015). Lapsed on vähem agressiivsed ja eakaaslaste seas aktsepteeritumad, kui nad oskavad oma tundeid ära tunda ja neile nime anda. Samuti on neil lastel paremad sotsiaalsed oskused kui eakaaslastel. (Keltikangas-Järvinen, 2013).

Tihti peale on oma kaaslastega agressiivselt käituv laps ise hädasolija (Cacciatore, 2015). Agressiivne laps tunneb, et ta on tõrjutud ning seeläbi mitte kellelegi vajalik. Mistõttu otsib ta eakaaslaste ja täiskasvanute tähelepanu, kasutades selleks ebasobivaid viise (Niiberg & Urva, 2009). Seepärast tuleb pakkuda agressiivselt käituvale lapsele seda, millest tal koduses keskkonnas puudu jääb – mõistmist, toetust ja hoolivust (Krips *et al.*, 2012).

Eelkoolieas tuleb sageli ette olukordi, kus lapsed käituvad agressiivselt (Keltikangas-Järvinen, 2013) ning eelkooliealiste laste õpetajate jaoks on see tõsine probleem (Salla, 2014). Probleemi vähendamise seisukohast on oluline, et eelkooliealiste laste õpetajad jagaksid oma arvamusi ja kogemusi eelkooliealiste laste agressiivse käitumise kohta. Uurimistöö eesmärgiks oli selgitada välja eelkooliealiste laste õpetajate arvamused eelkooliealiste laste agressiivse käitumise kohta. Selleks püstitati viis uurimisküsimust:

1. Mida tähendab eelkooliealiste laste õpetajate arvates agressioon eelkooliealistel lastel?
2. Millised on eelkooliealiste laste õpetajate arvates agressiooni liigid eelkooliealistel lastel?
3. Missugused on eelkooliealiste laste agressiooni mõjutavad tegurid eelkooliealiste laste õpetaja hinnangul?
4. Millised on agressiivse eelkooliealise lapse suhted eakaaslastega eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul?

5. Millised meetodeid on eelkooliealiste laste õpetajad kasutanud toime tulemaks agressiivselt käituvate eelkooliealiste lastega rühmas?

Metoodika

Käesolev bakalaureusetöö põhineb kvalitatiivsel uurimisviisil. Kvalitatiivsete uuringute kaudu uuritakse inimeste maailmavaadet läbi isiklike ja sotsiaalsete kogemuste, kirjelduste ning tõlgenduste (Laherand, 2008).

Valim

Käesolevas uurimistöös on valimi moodustamiseks kasutatud eesmärgipärast mugavusvalimit. Mugavusvalimi puhul on lähtekohaks uuritavate lihtne kättesaadavus, leitavus või koostöövalmidus (Õunapuu, 2014). Intervjueeritavate puhul oli oluliseks kriteeriumiks, et neil on kogemusi agressiivselt käituvate eelkooliealiste lastega. Kriteeriumile vastavus tehti kindlaks enne intervjuude kokkuleppimist.

Uurimuses osales Saare maakonnast ühe eelkooliea lasteasutuse 12 eelkooliealiste laste õpetajat, sealhulgas õpetaja abi ja õpetaja assistent (edaspidi: õpetajad). Kõik intervjueeritavad olid naissoost. Konfidentsiaalsuse huvides on uuringus osalenute nimed asendatud koodidega. Intervjueeritavate ning nende tsitaatide eristamiseks on neile omistatud kood (Lepik *et al.*, 2014). Intervjueeritavatele on määratud koodid vastavalt intervjuude kronoloogilisele toimumisele. Uuringus osalenute taustaandmed on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Uuringus osalenute taustaandmed

Kood	Vanus	Haridus	Tööstaaž õpetajana	Ametikoht
LÕ1	49a	Keskeriharidus	14a	Õpetaja
LÕ2	51a	Magister	32a	Õpetaja
LÕ3	49a	Rakenduskõrgharidus	31a	Õpetaja
LÕ4	36a	Rakenduskõrgharidus	1a	Õpetaja
LÕ5	52a	Magister	32a	Õpetaja
LÕ6	47a	Bakalaureus	27a	Õpetaja
LÕ7	34a	Keskeriharidus	3a	Õpetaja assistent
LÕ8	62a	Magister	37a	Õpetaja
LÕ9	50a	Bakalaureus	29a	Õpetaja
LÕ10	53a	Bakalaureus	30a	Õpetaja
LÕ11	56a	Bakalaureus	29a	Õpetaja
LÕ12	37a	Rakenduskõrgharidus	4 kuud	Õpetaja abi

Mõõtevahend ja andmete kogumine

Käesolevas töös kasutati mõõtevahendina poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuuküsimused koostati, toetudes Türkoğlu (2019) metoodikale, milles käsitletakse eelkoolialiste laste õpetajate hinnanguid laste agressiivse käitumise kohta. Intervjuuküsimused adapteeris töö juhendaja eesti keelde tõlge-tagasitõlke metoodikat kasutades. Intervjuu koosnes sissejuhatavatest, põhiosa ja intervjuu lõpuküsimustest. Sissejuhatavas osas küsiti intervjuueeritavate taustaandmeid ning põhiosas eelkoolialiste laste õpetajate hinnanguid laste agressiivsuse ning agressiooniga toimetuleku kohta. Põhiosa koosnes kuuest küsimusest: esimene küsimus puudutas agressiooni tähendust, teine sagedasimat agressiooni liiki eelkoolieas, kolmas agressiivse käitumise mõjutegureid, neljas agressiivse käitumise esinemisjuhte, viies suhteid eakaaslastega ja kuues toimetulekut agressiivse käitumisega. Intervjuu lõpus küsis uurija intervjuueeritavalt lisaküsimusena, missuguseid soovitusi annaksid nemad teistele, et toime tulla agressiivselt käituva lapsega. Lisaküsimust ei analüüsitud. Intervjuu kava on esitatud lisa 1. Antud uuringu tarbeks viidi läbi 2021. aasta novembris-detsembris 12 poolstruktureeritud individuaalset intervjuud. Küsimuste sobivuses veendumiseks viidi läbi prooviintervjuu novembrikuus, kuna küsimusi polnud vaja muuta, on töös arvestatud ka selle intervjuu tulemusi.

Uuringu usaldusvääruse tarbeks viidi läbi prooviintervjuu, vestlused salvestati ning kasutati kaaskodeerija (töö juhendaja) abi. Kõik intervjuud viidi läbi individuaalselt kokkulepitud ajal ja kohas. Intervjuude salvestamiseks kasutas uurija telefoni diktofoni ning vestlused transkribeeriti vastavalt suulisele kõnele. Intervjuueeritavaid teavitati uuringu eesmärgist, küsiti luba vestluse salvestamiseks ning kinnitati neile, et nende anonüümsus tagatakse. Samuti teavitati intervjuueeritavaid nende võimalusest intervjuuküsimustele mitte vastata või soovi korral intervjuu katkestada. Mitte keegi intervjuueeritavatest neid võimalusi ei kasutanud. Intervjuueeritavatele pakuti võimalust intervjuu transkriptsiooni lugeda, seda võimalust kasutas neli osalenut.

Andmeanalüüs

Andmeid on analüüsitud induktiivse kvalitatiivse sisuanalüüsiga. Induktiivne lähenemine võimaldab uurijal uurimuses osalevate inimeste maailma mõista ning nende tõlgendusi uurida (Kalmus *et al.*, 2015). Uurija kasutas intervjuude transkribeerimiseks Tallinna Tehnikaülikooli Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia laboris väljatöötatud kõnetuvastusprogrammi (Alumäe *et al.*, 2018). Programm tegi suure osa tööst uurija eest ära.

Uurija kontrollis transkribeeritud teksti üle ning parandas tekkinud vead ja lisas puuduolevad lauseosad.

Pärast transkribeerimist tekst kodeeriti. Kvalitatiivse analüüsi puhul on kodeerimine põhiline toiming, mille kaudu jaotatakse tekst osadeks, et seda põhjalikult uurida ning mõista (Kalmus *et al.*, 2015). Saadud koodid grupeeriti ning moodustati kategooriad (Laherand, 2008). Koodide grupeerimine tehti tekstitöötlusprogrammis *Word*. Tabelis 2 on välja toodud ühe kategooria moodustumine. Töö tulemusi on illustreeritud tsitaatidega intervjuudest ning need on esitatud kaldkirjas. Iga tsitaadi juurde on lisatud vastava intervjuueeritava kood.

Tabel 2. Näide ühe kategooria moodustumisest

Kood	Alakategooria	Kategooria
Löömine, tõukamine Asjade lõhkumine/äravõtmine Lükkamine, peale ronimine, hammustamine	Füüsiline agressioon	Agressiivse käitumise täendus

Tulemused

Antud peatükis on esitatud uurimistöö tulemused uurimisküsimuste kaupa. Analüüsi ilmestamiseks ja tulemuste arusaadavamaks esitlemiseks on kasutatud jooniseid ning tsitaate eelkoolialiste laste õpetajatega läbi viidud intervjuudest.

Eelkoolialiste laste agressiivse käitumise tähendus eelkoolialiste laste õpetajate hinnangul

Agressiivse käitumise tähendusena tõid eelkoolialiste laste õpetajad välja neli kategooriat, milleks on agressiivne käitumine, eneseagressioon, füüsiline agressioon, verbaalne agressioon (lisa 2). Intervjuudest selgus, et agressiivse käitumise tähenduse all tõid uuritavad välja agressiooni kui üldmõiste kolm aspekti – teistele haiget tegemine ja tahtlikkus teistele haiget tegemisel, eneseagressioon ning kaks agressiooni liiki: füüsiline agressioon ja verbaalne agressioon. Teistele haiget tegemise all mainiti mittetahtlikkust teistele haiget tegemisel. *LÕ1: Kui laps teeb teistele haiget /.../. Tahtlikkuse teistele haiget tegemise all mainiti lapse tahet teistele lastele haiget teha. LÕ2: /.../ tahab teistele kallale minna /.../. Eneseagressiooni all tõid paar õpetajat välja, et agressiivne käitumine võib tähendada ka, et laps võib iseennast vigastada. LÕ2: /.../ isegi nagu endale võib haiget teha /.../. Agressiooni tähenduse all pidasid uuritavad õpetajad silmas füüsilise agressiooni liikidena asjade lõhkumist või äravõtmist,*

löömist ja tõukamist ning sellist tõsist agressiooni liiki nagu lükkamine ja hammustamine. LÕ6: *No selles mõttes, et füüsiliselt, et lööbki jalaga, kätega või paneb küünarnukiga. Ja see on selline pidev igapäevane käitumine. LÕ3: /.../ tõstab teise lapse vastu kätt. Verbaalse agressiooni kategooria sisuks oli õpetajate hinnangul kisa, karjumine, söimamine ja röökimine. LÕ3: /.../ sõna otseses mõttes röökima. LÕ2: /.../ see meeletu sõim, mis sealt suust välja tuli /.../.*

Laste agressiooni liigid eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul

Kõige tavalisema agressiivse käitumise liigina tõid eelkooliealiste laste õpetajad välja füüsilise agressiooni ja verbaalse agressiooni (lisa 3). Intervjuudest selgus, et kõige tavalisem agressiivse käitumise liik eelkooliealistel lastel oli füüsiline agressioon, mille all nimetati selliseid agressiooni liike nagu asjade äravõtmine või lõhkumine, löömine, lükkamine ja hammustamine. LÕ3: *Et põhiline on ikka nagu löömine. LÕ4: Ma arvan, et ongi ikkagi see löömine. Ja, seda on kõige võib-olla tihedamini.* Verbaalse agressiooni kategooria jagunes kaheks alakategooriaks: söimamine ja lapsele negatiivse hinnangu andmine, kisamine. LÕ12: *Ja, selles suhtes, et sõnade puhul on see, et kui pidevalt öeldakse, et sa oled rumal või öeldakse ka halvasti lapsele, et sa oled näiteks kaka, siis see teeb lapsele haiget, sest keegi ei taha olla halb. LÕ3: Nüüd järgmine teine variant on siis see, kus ütleme siis, tüdrukutel on vallandunud selline, sõimlev, sõimlev ja siis ka vägivaldne sõnavara.*

Intervjueeritavad tõid agressiivse käitumise esinemisjuhtudena välja õpetajapoolse laste distsiplineerimise rühmas, rühmas toimuvad tegevused, lastevahelise mängulise tegevuse, peres toimunud tegevused (lisa 4).

Kategooria “õpetajapoolne laste distsiplineerimine rühmas” jagunes kaheks alakategooriaks: korrale kutsumine ja korralduste mittetäitmine ning täiskasvanu tähelepanu püüdmine. Õpetajate pidasid silmas õpetajapoolse laste distsiplineerimisena olukorda, kus laste käitumises avaldus agressiivsus, kui õpetaja kutsus neid korrale või lapsed eirasid distsipliinireegleid, et tõmmata õpetaja tähelepanu. LÕ3: *Ja ta mingil põhjusel arvas, et ta ei saa seda tähelepanu piisavalt. Ja, ja, ja selle saamiseks ta siis võttis hoiakud, kus ta pidi olema, laamendav tõstma mööblit ja lõhkuma uksi ja, ja ja, ja sõna otseses mõttes röökima. Ja selles viimses staadiumis hüüab valju häälega, aga ma tahan ju teie tähelepanu. Kuigi ta oli kogu aeg on olnud täiskasvanu juures. Me ei tea, mis seal taga tegelikult oli, et see oli koolieelses eas.*

Kategooria “rühmas toimuvad tegevused” jagunes kaheks alakategooriaks: muutused igapäevases rutiinses tegevuses ja oht eakaaslastele või õpetajale. Õpetajad pidasid silmas

päevarutiini muutumist – üleminekut ühelt tegevuselt teisele. Samuti teiste laste ohustamist, nende vastu suunatud agressiooni, õpetaja vastu suunatud agressiooni. LÕ7:

Magamaminekuga on olnud meil niimoodi, et kes on. Mõnel lapsel tekib kohe trots, ja siis on loopinud neid tekke sealt välja, ja siis häälekalt noh segab teisi. LÕ11: Noh, näiteks mõni laps, kui ta käitub halvasti ja sa kutsud ta korrale üks kord, teine kord ja kui siis lõpuks ta aru ei, sa võtad käest kinni, siis ta jälle samamoodi hakkab siis kas jalgadega lööma sind, võtad tal käest kinni, hammustab sind kätte, käest.

Õpetajad pidasid silmas, et agressioon avaldub lastel tiheli olekus vabamängus, olukordades, kus lapsed on lähestikku, agressioon seoses mängulisse tegevusse lülitatusega esineb kaaslastega mängides, agressioon seoses asjade äravõtmisega esineb, kui laps tahab mänguasja, mis on parasjagu hõivatud ning mängulises tegevuses kõrgema staatuse näitamisenähtena ehk laps tahab mängus teistest üle olla. LÕ4: *Näiteks kui üks laps soovib teise lapse käest mänguasja ära sa ära võtta ja selle saamiseks siis hakkab mänguasja sikutama. Ja kui ta ei saa seda kätte, siis lööb. Ja selle tulemusel ta saab selle mänguasja teise lapse käest kätte, sest teine laps hakkab nutma kes saab haiget. LÕ10: Näiteks mängudes, kui ikka, on vaja nagu see mänguliider olla või siis et tahab seal mängus domineerida et siis lähevad asjad suhted üsna agressiivseks seal.*

Kategooria “peres toimunud tegevused” jagunes kolmeks alakategooriaks: peresisesed muudatused, separatsioon vanematest, kodune kasvatus. Õpetajad tõid kategooria “häirunud peresuhted ja kasvatus peres” all välja peresuhte muutumise: uued lapsed peres, lahkumine; lapse kodune kasvatuspraktika oli häiritud: kokkulepetest mitte kinnipidamine; või kui laps tundis ennast eraldatuna vanematest ja laps pidi minema ühe vanema juurde, kuid asjaolude muutumise tõttu ei lähe. LÕ3: *Isa ütleb ma tulen õhtul õhtul, tuleb minu juurde ja õhtul selgub, et isa ei saa tulla järgi laps on terve päeva selles mõttes valmis, et ta läheb isa juurde ja siis tuleb välja, et isa on sõna murdnud, ta ootused on hästi suured. Seal võib olla, noh, mingi selline joon küll, et et laps on selles mõttes väga kinni ja tema jaoks on see, noh väga oluline, just nimelt sellest rutiniist kinni pidada, kokkulepetest kinni pidada. Aga et. Aga et siis tuleb õhtul ema järgi, ja sellele vallandub see aga isa pidi tulema ja siis ma ei tule ja nii edasi on ju. Et sinuga ma ei tule ja ma tahan isa või vastupidi, on ju, tema pidi tulema aga tuli hoopis isa.*

Eelkooliealiste laste agressiivse käitumise mõjutegurid eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul

Laste agressiivse käitumise mõjuteguritena tõid õpetajad välja lapsega seotud tegurid, koduga seotud tegurid, eakaaslastega seotud tegurid, õpetajaga seotud tegurid, eelkooliea lasteasutuse ning laiema ümbruse (lisa 5).

Lapsega seotud tegurite kategooria jagunes kaheksaks alakategooriaks: lapse keelelise arengu puudujäägid, enesekontrollioskuse puudujäägid, esmaste vajaduste mittetäitmine, lapse erivajadus, lapse tahtlikkus teha haiget, turvalisuse puudumine ja sisemine ebakindlus, kaasasündinud soodumus, agressioon kui eakohane käitumine. LÕ1: *Noo kindlasti vähene suhtlemine, nad ei oska suhelda, neil puudub kõne võibolla millega ennast väljendada.* LÕ6: *Et või on see siis teiselt poolt ka, kas ta on kaasasündinud või on tal lihtsalt mingid eeldused selleks, et ta ei suuda nagu noh, inimesed on erinevad, kes on äkilisem, kes on rahulikumat tüüpi.* LÕ11: *Ma olen aru saanud, et kui laps ei oska sõnades oma, oma emotsioone väljendada või aru saada, mis ta sees toimub, et need vallandavad sellist käitumist.*

Koduga seotud tegurite kategooria jagunes viieks alakategooriaks: vanemate vägivaldne eeskuju, õdede-vendade vägivaldne eeskuju, vanemate mittetõhus kasvatus, muutused, vähene tähelepanu ja tunnustus peres lapsele. Koduga seotud tegurite kategooria all tõid õpetajad välja vanemate ja õdede-vendade vägivaldse mudeli peres. Veel tõid õpetajad välja muutuseid peres: kärgpere, lahutus, kolimine. Samuti mainiti puudujääke kasvatuses ja suhtlemises lapsega, mis väljendub piiride/reeglite ning tunnustuse puudumises. LÕ6: *Vanemate, nii-öelda selline, ütleme siis, lahendused, ütleme mingitele olukordadele. Võibolla nemad ägestuvad, karistavad füüsiliselt. Et võib-olla sellised asjad nagu mõjutavad seda nagu noh, annavad nagu eeskuju või mudeli, et et noh ja siis ta noh, laps tuleb lasteaeda ja siis ta kasutab sedasama mudelit siin kohapeal ka.* LÕ8: *Ja ja sellega me, no ühesõnaga see, ema isa sõna on nii üle, eriti isa isad räägivad seda, ära lase ennast lüüa, ära lase ennast peksta, vaid löö vastu ja siis mine ütle õpetajale.*

Eakaaslastega seotud tegurite all pidasid õpetajad silmas agressiivselt käituvat lapse mängust kõrvale jätmist, agressiooni võivad tekitada mänguruumi või mänguasjade jagamisega seotud erimeelsused ning soov domineerida oma eakaaslaste üle. LÕ3: *Ja, ja, ja selle vaatamine ma vaatan, kuidas teine kukub ja reageerib, see on väga põnev lapsel vaadata ja ajab naerma.* LÕ9: *Tahtsid lumesõda mängida, keegi viskas talle kogemata palli pihta. Me rääkisime selle lahti, et see oli kogemata ja ta sai tegelikult sellest isegi aru,*

aga natukese aja pärast ta tahab ikka minna tagasi tegema ja ta ütleb siis et, aga ta ju tegi ennem mulle, et ta, ta tahab tagasi teha /.../.

Õpetajaga seotud tegurite kategooria jagunes kaheks alakategooriaks: õpetaja tõhus laste agressiooni ohjamine, õpetaja mittetõhus laste agressiooni ohjamine. Selle kategooria all pidasid õpetajad silmas selgete piiride ja rühmareeglite kehtestamist. Samuti ebatõhusat suhtlemist ja sekkumist agressiooni korral, täpsemalt, et agressiivselt käituva lapse karistamine ei tööta. LÕ2: *Ma arvan, et kui on lapsel nii kodus kui ka siiski lasteasutuses on piirid ja, ja nagu päevaplaan ja need asjad on paigas kõik et, siis, siis see seda, seda agressiivsust tuleb vähem, kui antakse lapsel olla lihtsalt nagu rohkem vabad käed, asjad, siis on tihtipeale ikkagi need noh suurenevad need, ta ei tule toime nende asjadega, et ta ei suuda nagu ise, noh ta arvab, et ta võib kõike /.../. LÕ8: /.../ tegelikult paljus peaks ikkagi peeglisse vaatama ja ka õpetajad. Paljudes juhtudel, et kui õpetaja ikka ei märka, noh kõike sa koguaeg ei jõuagi märgata, aga ütleme, et et mingi suurema osa, ühe või teise lapse käitumismustrist või tegemistest või tegemata jätmisest, et kui sa seda, ei märka ja pidevalt ei märka, siis laps saab sellest ainult innustust või siis ta on segaduses ja ta arvab, et see ongi tema, et see on õige käitumine, nagu tema käitub, et nii peabki, et see ongi õige, sest et kõik on ju hästi, keegi ei ütle midagi.*

Õpetajate hinnangul mõjutavad laste agressiivset käitumist vägivaldse sisuga mängud, samuti on täheldatud, et kui rühmas on palju lapsi kohal, on lapsed rahutumad. Veel on märgatud, et laste agressiivsust mõjutab ka protest lasteaeda tulemise vastu või teatud rutiinse tegevuse vastu. LÕ2: */.../ me oleme püüdnud ikkagi niukseid mängu vähemaks tõmmata kus on seda nagu maadlust või peksu /.../. LÕ4: Ma mõtlen seda, et kui näiteks ongi korraga kaheksateist last et mõtlen seda üleüldist jutumüra ja kolistamist ja et selles mõttes ei ole ju lasteaias selline haudvaikus, et mõtlen, kui on nagu rühm koos peaaegu kogu kamp on koos, et et siis on palju lapsi. Seda ma mõtlesin, et suures seltskonnas on kindlasti seda ärevust rohkem kui väiksemas seltskonnas, et on suur vahe, kas on üks päev kohal kuus last või näiteks kuusteist last.*

Laiema ümbruse kategooria jagunes kaheks alakategooriaks: meediavägivald, teised vägivaldsed mudelid ümbruskonnas. Õpetajad pidasid laiema ümbruse all silmas erinevates meediakanalites nähtud vägivalda ning ümbruskonnas nähtud vägivaldselt käituvaid täiskasvanuid. LÕ2: */.../ õpitakse nagu teiste pealt, kui nad näevad palju sellist agressiivset käitumist nagu kuskil, et et siis arvatakse, et vot see ongi väga kena, et ma et, siis oled nagu mees, et ma peaks nagu ka niiviisi käituma /.../. LÕ7: Ta mängib neid voodis, neid*

arvutimänge läbi, vend mängis agressiivseid arvutimänge. Ja siis ta karjuski seal loopis patju, et see on püstol ja nii edasi.

Agressiivselt käituva eelkooliealise lapse suhted eakaaslastega eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul

Analüüsi käigus tekkis kolm kategooriat: negatiivsed suhted, neutraalsed suhted, positiivsed suhted (lisa 6). Kategooria „negatiivsed suhted“ jagunes eelkooliealiste laste õpetajate jutu põhjal kuueks alakategooriaks: hirm, tõrjutus, isoleeritus, agressiivne laps seltsib alistuvate lastega, patuoinaks tembeldamine. Intervjuudest selgus, et õpetajad pidasid agressiivselt käituva lapse negatiivsete suhete all eakaaslastega silmas agressiivselt käituva lapse madalat sotsiaalset staatust, mis puhul oli laps teiste poolt tõrjutud või isoleeritud. Veel kirjeldati lastevahelisi suhteid ebavõrdsetena, kus agressor oli domineeriv pool. Esines ka eakaaslaste poolt agressiivselt käituva lapse kartmist ja hirmu tema suhtes. Õpetajad on ka täheldanud, et agressorit on patuoinaks tembeldatud olukordades, kus laps pole juhtunuga üldse seotud olnud. *LÕ10: Samas on ka see, et et noh, nagu tihtipeale on, et kui midagi on ütleme siis nagu puruks tehtud või, või miskit, et noh, kes tegi, ikka see seesama tegi siis see agressiivne, olgugi, et see agressiivne laps sellel päeval üldsegi lasteaias ei olnud. LÕ8: Või siis, kui õpetaja nagu, niinimetatud negatiivset elab, selle lapse seljas, sest ta koguaeg toimetab millegi negatiivsega ja siis teised näevad, siis nad saavad aru, oi ta on ju muidugi ta on ju paha ja õpetajad nii ja naa ja, et temaga ei mängita ja seda.*

Kategooria „neutraalsed suhted“ all mainisid õpetajad, et nende hinnangul võivad olla teiste laste suhted agressiivselt käituva lapsega ka neutraalsed. Lapse eakaaslased unustavad agressiooni ja mängivad temaga edasi. *LÕ1: Noo õues mängis viskab noh lükkab teise lapse maha. Ka võib talle peale ronida, samas teine laps, tuleb võibolla korra ütleb ja läheb jookseb uuesti selle lapsega mängima. LÕ10: Mängivad ikka koos, mängivad ikka koos, aga, aga see mäng võib väga lühikeseks jääda.*

Kategooria „positiivsed suhted“ jagunes kaheks alakategooriaks: tugev sõprus ja agressiivne laps on liidripositsioonil. Õpetajate hinnangul võivad agressiivse käitumisega lapse ja eakaaslaste laste suhted olla ka positiivsed. Lastevahelised positiivsed suhted on tingitud agressiivse lapse kõrgest liidristaatusest või laste tugevatest sõprussuhetest agressoriga. *LÕ5: /.../ paar sõpra hea meelega mängivad temaga kogu aeg. LÕ8: Ahaa, eakaaslastega suhted on, võivad olla väga head, sest teda austatakse sellepärast et ta on oma positsiooni läbi agressiivsuse saanud.*

Meetodid agressiivselt käituvate eelkooliealiste lastega toimetulekul

Analüüsi käigus tekkis viis kategooriat: sekkumine: järelvalve ja enesekontrolliga seotud meetodid, sekkumine: verbaalsed meetodid, agressiivse käitumise ennetus oskuste õpetamisena, agressiivse käitumise ennetus grupi tasandil, koostöö ja kaasamine (lisa 7).

Kategooria „sekkumine: järelvalve ja enesekontrolliga seotud meetodid“ all pidasid õpetajad silmas „aeg maha“ metoodika kasutamist, kus õpetaja suunab agressiivselt käitunud lapse toolile teatud ajaks rahunema. Mõningatel juhtudel oli kasutatud ka teistest lastest isoleerimist järelvalve all, kui agressiivne laps viiakse eraldi ruumi rahunema, et teistele lastele turvalisus tagada. Veel kasutatakse rahunemist kas lapse enesekontrolli õhutamise või füüsilist kontakti võimaldades. Samuti kasutatakse tähelepanu ümber suunamist teisele tegevusele nii, et õpetaja kutsub lapse endaga mängima. *LÕ2: No kui need on juhuseid olnud, no meil on näiteks noh, ütleme kasvõi tavalise löömise pärast on meil võlukindad, kui meie lapsed löövad siis nemad teavad, nendel tulevad kätte võlukindad, meil on ühed lillad kindad rühmas, muidu need lillad karud, meil on lillad kindad. Laps saab need kindad kätte. Ja me oleme ravinud juba, ma ei tea, kas see on see kolmas lend või nende kinnastega oma lapsed löömisest ära.. LÕ5: /.../ tule lähme mängib koos midagi. Teinekord mõjub ka see aga noh, vahest ei mõju ka see, ei taha, öeldakse ei taha. Aga vahest on väga õnnelik, mõtle, saab õpetaja kogu tähelepanu omale.*

Kategooria „sekkumine: verbaalsed meetodid“ all pidasid õpetajad silmas lapsele alternatiivsete lahenduste pakkumist, kuidas oleks võinud käituda selles olukorras, kus laps käitus agressiivselt. *LÕ1: Küsid, ongi et mis valesti läks, et noh, et miks? Seletada, et kuidas oleks saand ka teistmoodi, seda väljendada, et mis põhjustas või noh see mis põhjustas tema sellise käitumise, et kuidas seda oleks saand ka teistmoodi lahendada, seda olukorda, kui tema lahendas. LÕ3: /.../ sain selgitada, nüüd juhtus see lugu. Aga seda võib ikka juhtuda, selles pole häda midagi. Et teinekord proovime teistmoodi, et leida neid asendus asendusvõtteid, kui sa tunned, et teinekord juhtub siuke lugu, ole hea, tule on ju, tule minu juurde. Ära jookse kuskile kaugemale, või et, ära mine teistele kallale. Et tule ja räägi /.../.*

Kategooria „agressiivse käitumise ennetus oskuste õpetamisena“ all pidasid õpetajad silmas lastele üksteisega arvestama õppimise olulisuse selgitamist. *LÕ6: /.../ ma olen isegi nagu püüdnud öelda, et et rääkida nagu tema eest, et ma teen nüüd nii, ma lähen nüüd sinna, ma võtan nüüd selle asja, et nagu, et et natuke nagu toetad või aitad aidata tal teistega koos suhelda nagu mängida ja olla, et see on ka raske. LÕ4: /.../ hommikuringis me räägime sellest, et me oleme kõik suured sõbrad omavahel, et me peame hoidma teineteist, et meil on pai-käed ja kalli-käed mitte haiget tegemise jaoks.*

Kategooria „agressiivse käitumise ennetus grupi tasandil“ all pidasid õpetajad silmas rutiini ja reeglite kehtestamist rühmas, mille abil on võimalik vältida laste agressiivset käitumist. LÕ2: *Et et noh, kuidagi ikkagi nagu reeglid ja lastele meeldivad, et oleks mingisugused piirid ja asjad paigas. Et see ka mingil määral ikkagi tõmbab tagasi, et nad ei muutu nii, nii agressiivseks /.../. LÕ4: /.../ ma arvan, et see ka kui lastel ei ole kas rutiini või siis näiteks nad ei tea päevakava, et selline teadmatus tekitab ka, ma arvan, sellist, et kui on ühelt tegevuselt teisele üleminek siis osad lapsed vajavad kindlasti rohkem seda teadmist ja aega, et, et me mõne aja pärast lülitume teisele tegevusele ümber.*

„Koostöö ja kaasamise“ kategooria all pidasid õpetajad silmas lapsevanemate ja teiste lapse lähedaste täiskasvanute kaasamist, et toime tulla agressiivselt käituva lapsega. LÕ3: */.../ selleks oli vajalik ka vanemaga ütleme, et siis noh selle nõrgema poole vanema info. LÕ8: /.../ suhtle, asjatundjatega, spetsialistidega, pea nõu, nende, nendega kes tunnevad last kes tunnevad perekonda, kes, kes viitsivad kaasa mõelda, selles kiires maailmas.*

Arutelu

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli selgitada välja eelkooliealiste laste õpetajate arvamused eelkooliealiste laste agressiivse käitumise kohta. Eesmärgi saavutamiseks püstitati viis uurimisküsimust.

Mida tähendab eelkooliealiste laste õpetajate arvates agressioon eelkooliealistel lastel?

Agressiivse käitumise tähendus eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul kätkes kolme aspekti – agressiooni olemus seoses tahtliku teisele haiget tegemisega, eneseagressioon ja kaks agressiooni liiki – füüsiline agressioon ja verbaalne agressioon. Sarnaselt Türkoğlu (2019) ja Ersan (2020) uurimustega leidsid käesolevas uuringus osalenud eelkooliealiste laste õpetajad, et agressiivne käitumine eelkooliealiste laste seas tähendab füüsilist agressiivsust. Veel kirjeldasid eelkooliealiste laste õpetajad agressiivset käitumist antud uuringus ja Türkoğlu (2019) uurimuses kui eneseagressiooni. Ersan (2020) uuringus tõid eelkooliealiste laste õpetajad välja, et agressiivne käitumine tähendab verbaalset agressiivsust, seda mainisid ka käesolevas uuringus osalenud eelkooliealiste laste õpetajad. Samas Türkoğlu (2019) uuringus osalenud eelkooliealiste laste õpetajad ei maininud agressiooni tähenduse all verbaalset agressiivsust. Swit jt. (2018) uuringus tõid õpetajad sarnaselt käesolevale uuringule välja, et agressiivne käitumine tähendab teisele lapsele tahtlikku haiget tegemist. Sarnaselt käesoleva töö tulemustega leidsid Laansoo ja Paalberg (2021) oma uurimuses, kus uuriti kooli- ja

eelkooliealiste laste õpetajate hinnanguid laste agressiivse käitumise kohta, et agressiivne käitumine võib tähendada ka tahtlikku ning mittetahtlikku haiget tegemist.

Millised on eelkooliealiste laste õpetajate arvates agressiooni liigid eelkooliealistel lastel?

Türkoğlu (2019) uurimuses tõid eelkooliealiste laste õpetajad eelkooliealiste laste agressiooni liikidena välja füüsilise, verbaalse ja kaudse agressiooni. Käesolevas uuringus tõid õpetajad eelkooliealiste laste agressiivse käitumise liikidena välja füüsilise ja verbaalse agressiooni, kusjuures kaudset agressiooni ei mainitud. Käesolevas uuringus leiti, et sarnaselt Pathirana (2016) uuringuga on eelkooliealiste laste õpetajad kõige rohkem puutunud kokku eelkooliealiste laste füüsilise ja verbaalse agressiooniga. Varasematest uuringutest lähtuvalt on eelkooliealiste laste seas enim täheldatud füüsilise agressiooni liike nagu löömine (Ersan, 2019; Gürer, 2019; Laansoo & Paalberg, 2021, Pathirana, 2016, Swit *et al.*, 2018) ja lükkamine (Ersan, 2019; Gürer, 2019; Pathirana, 2016, Swit *et al.*, 2018), hammustamine (Ersan, 2019; Swit *et al.*, 2018; Türkoğlu, 2019) ja asjade viskamine (Ersan, 2019; Pathirana, 2016). Eelpool toodud tulemused ühtivad ka käesoleva uuringuga. Verbaalse agressioonina on varasemalt välja toodud näiteks karjumist (Ersan, 2019, Laansoo & Paalberg, 2021) ja solvamist (Ersan, 2019; Laansoo & Paalberg, 2021, Pathirana, 2016; Türkoğlu, 2019), mis ühtivad ka töö autori poolt läbiviidud uuringuga. Eelkooliealiste laste õpetajatega läbiviidud intervjuudest selgus, et lapsed kasutavad verbaalse agressioonina ka eakaaslastele negatiivse hinnangu andmist.

Käesolevas uuringus leidsid eelkooliealiste laste õpetajad, et laste agressiivne käitumine esineb õpetajapoolse laste distsiplineerimise korral, rühmas toimuva tegevuse, lastevahelise mängulise tegevuse ja peres toimunud tegevuste korral. Sarnaselt Pathirana (2016) ja Türkoğlu (2019) uuringutega leiti ka käesolevas uurimuses, et laste agressiivsus esineb vabamängus, näiteks mänguasjade jagamisel. Lapse agressiivne käitumine avaldub olukordades, mil laps igatseb oma lähedasi või kui lapse soovi pole täidetud, näiteks laps ei saa oma mängu lõpuni mängida. Antud tulemused ühtivad Türkoğlu (2019) uuringuga. Laansoo ja Paalbergi (2021) uurimusest selgus, et lapsed käituvad agressiivselt, et saada täiskasvanute tähelepanu, mis ühtib ka käesoleva uuringu tulemustega. Antud uuringus leiti, et eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul esineb eelkooliealiste laste agressiivne käitumine olukordades, kus õpetaja last korrale kutsus või kui laps ei allu korraldustele.

Missugused on eelkooliealiste laste agressiooni mõjutavad tegurid eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul?

Käesolevas uuringus selgus, et eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul mõjutavad laste agressiivset käitumist lapsega, koduga, eakaaslastega ja õpetajaga, samuti ka eelkooliea lasteasutuse ja laiema ümbrusega seotud tegurid. Eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul mõjutavad eelkooliealiste laste agressiivset käitumist lapse keelelise arengu puudujäägid ja lapse tahtlikkus teisele lapsele haiget teha. Seda kinnitab ka Swit jt. (2018) läbiviidud uuring. Türkoğlu (2019) uurimuses tuli välja, et eelkooliealiste laste agressiivsust mõjutab lapsevanemate suhtumine, keskkond ja lapse sugu, kusjuures antud uuringus ei mainitud lapse sugu agressiooni mõjutegurina. Sarnaselt käesoleva uuringuga leidsid Blewitt jt. (2021), et laste agressiivsust mõjutab ka eraldatus vanematest. Lisaks mõjutab laste agressiivset käitumist nende esmaste vajaduste mittetäitmine, mida leidsid ka Swit jt. (2018). Laste agressiooni mõjutab ka vanemate vägivaldne mudel, mida kinnitab ka Türkoğlu (2019) läbiviidud uuring, kus eelkooliealiste laste õpetajad mainisid vanemate käitumist ja sõnade kasutust. Veel leiti käesolevas uuringus, et eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul mõjutavad laste agressiivset käitumist peresisesed suhtlusprobleemid. Sama selgus ka Gürer'i (2019) poolt läbi viidud uuringus. Rababah ja Alrub'i (2018) uurimuses leiti, et lapse agressiooni mõjutab ka vanemate vägivaldne mudel. Seda mainisid ka antud uuringus osalenud eelkooliealiste laste õpetajad. Laansoo ja Paalbergi (2021) läbiviidud uurimus kinnitab ka käesoleva uuringu tulemusi, et laste agressiivne käitumismudel pärineb kodust. Sarnaselt käesoleva uuringuga on Gürer (2019), Pathirana (2016), Rababah ja Alrub (2018) leidnud, et laste agressiivsust mõjutab ka meedia. Käesolevas uuringus leiti, et eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul mõjutab eelkooliealiste laste agressiooni ka laiem ümbrus, näiteks vägivaldse sisuga mängud. Samuti on eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul oluline mõjutegur eelkooliea lasteasutus, näiteks laste arv rühmas.

Millised on agressiivse eelkooliealise lapse suhted eakaaslastega eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul?

Käesolevas uuringus selgus, et eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul võivad olla agressiivselt käituvat eelkooliealise lapse suhted oma eakaaslastega nii negatiivsed, neutraalsed kui ka positiivsed. Sarnaselt käesoleva uuringuga leiti Türkoğlu (2019) uuringus, et agressiivselt käituvate eelkooliealiste laste suhted eakaaslastega on negatiivselt mõjutatud. Türkoğlu (2019) ja Gürer (2019) uuringutes leiti, et agressiivselt käituvat last on hakatud kartma, mis ühtib ka käesoleva uurimusega. Uurimuses leiti ka, et lapsed vastavad

agressiivsele käitumisele samaga ning lapsed on hakanud agressiivset last tõrjuma. Need tulemused ühtivad ka Gürer'i (2019) uuringuga. Käesolevast uuringust selgus, et eelkooliealiste laste suhted võivad olla ka ebavõrdsed, kus agressiivselt käituv laps on domineeriv pool. Osade käesolevas uuringus osalenud eelkooliealiste laste õpetajate hinnangul pole lapse agressiivne käitumine mõjutanud lapse suhteid eakaaslastega. Seda kinnitab ka Türkoğlu (2019) uuring. Türkoğlu (2019) uuringus tuli välja, et õpetajate hinnangul on agressiivselt käituvate laste suhted oma eakaaslastega positiivselt mõjutatud (lapsed oskavad adekvaatselt reageerida agressioonile ja õpivad üksteist paremini tundma). Käesolevas uuringus sellele kinnitust ei leitud.

Millised meetodeid on eelkooliealiste laste õpetajad kasutanud toime tulemaks agressiivselt käituvate eelkooliealiste lastega rühmas?

Käesolevas uuringus selgus, et eelkooliealiste laste õpetajad kasutavad agressiivselt käituvate lastega toimetulekuks sekkumist: järelvalve ja enesekontrolliga seotud meetodeid, sekkumist: verbaalsete meetodite kasutamist, agressiivse käitumise ennetuse oskuste õpetamist, agressiivse käitumise ennetust grupi tasandil ning teiste inimeste kaasamist. Verbaalsete meetodite kasutamist mainisid ka eelkooliealiste laste õpetajad, kes osalesid Ersan'i (2019) ja Türkoğlu (2019) uuringutes. Käesolevas uuringus osalenud eelkooliealiste laste õpetajad peavad oluliseks toimetuleku meetodiks ka agressiivset käitumist ennetavate oskuste õpetamist. Samuti peavad eelkooliealiste laste õpetajad oluliseks reeglite ja piiride kehtestamist, mida kinnitab ka Türkoğlu (2019) uuring. Intervjueeritud eelkooliealiste laste õpetajad tõid välja ka "aeg maha" meetodika kasutamise, mida kinnitavad ka Aksoy (2020) ja Aubrey ning Ward'i (2013) läbiviidud uuringud. Intervjuudest selgus, et eelkooliealiste laste õpetajad kasutavad agressiivselt käituvate lastega toimetulekuks ka enesekontrolli õhutamist. Eelkooliealiste laste õpetajad kasutavad ka alternatiivsete lahenduste pakkumist, seda tõid välja ka Aksoy (2020) uuringus osalenud eelkooliealiste laste õpetajad. Veel kasutavad eelkooliealiste laste õpetajad ennetusmeetodeid, mis selgus ka Aubrey ja Ward'i (2013) uuringust. Sarnaselt Blewitt'i jt. (2021) uuringuga selgus, et eelkooliealiste laste õpetajad kasutavad agressiivse käitumisega toimetulekuks sotsiaalseid lugusid ning koostööd perega. Veel kasutavad eelkooliealiste laste õpetajad kolleegide abi agressiivsete lastega toimetulekuks, mida kinnitab ka Laansoo ja Paalbergi (2021) uuring. Türkoğlu (2019) uuringust selgus, et õpetajad kasutavad agressiivse käitumisega toimetulekuks reeglite kehtestamist, mida tehakse koos lastega. Käesolevas uurimuses lastega ühist reeglite paika panemist ei mainitud.

Uuringu piiranguks on väike valim. Käesoleva töö uurimistulemusi ei saa üldistada kõikidele eelkooliea lasteasutuse õpetajatele. Tulemused kehtivad vaid käesoleva töö raames. Seetõttu oleks otstarbekas uurida eelkooliea lasteasutuse õpetajate arvamusi laste agressiivse käitumise kohta ka muudes Eesti maakondades, kaasates valimisse rohkem õpetajaid. Käesolev töö on lähtekohaks edasistele uuringutele seoses õpetajate arvamustega eelkooliealiste laste agressiivse käitumise kohta.

Tänu sõnad

Töö autor tänab oma juhendajat Kristi Kõivu tema kannatlikkuse ja igakülgse abi eest. Suured tänud ka kõigile uurimuses osalenud õpetajatele. Suured tänud Evele õigekirja ja keelega seotud abi eest ning mu lähedastele, kes mind selle töö valmimisel toetasid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest lähtudes ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Keitlin Noot

/allkirjastatud digitaalselt/

19.05.2022

Kasutatud allikad

- Aksoy, P. (2020). The challenging behaviors faced by the preschool teachers in their classrooms, and the strategies and discipline approaches used against these behaviors: the sample of United States. *Participatory Educational Research*, 7(3), 79-104.
- Allen, J. J., & Anderson, C. A. (2017). Aggression and violence: Definitions and distinctions. In P. Sturmey (Eds.). *The Wiley Handbook of Violence and Aggression* (pp. 1-14). Wiley-Blackwell.
- Alumäe, T., Tilk, O., & Asadullah (2018). Advanced rich transcription system for Estonian speech. *Human Language Technologies - the Baltic Perspective : Proceedings of the Eighth International Conference, Baltic HLT 2018*. Amsterdam: IOS Press.
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, 12(5), 353-359.
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human aggression. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 27-51.
- Aubrey, C., & Ward, K. (2013) Early years practitioners' views on early personal, social and emotional development. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 18(4), 435-447.
- Blewitt, C., O'Connor, A., Morris, H., Nolan, A., Mousa, A., Green, R., Ifanti, A., Jackson, K., & Skouteris, H. (2021). "It's embedded in what we do for every child": a qualitative exploration of early childhood educators' perspectives on supporting children's social and emotional learning. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(4), 1530.
- Cacciatore, R. (2015). *Agressiivsuse astmed*. Tallinn: Menu.
- Crick, N. R., Casas, J. F., & Mosher, M. (1997). Relational and overt aggression in preschool. *Developmental Psychology* 33(4) 579.
- Dereli, E. (2020). Physical and relational aggressive behavior in preschool: school teacher rating, teachers' perception and intervention strategies. *Journal of Educational Issues*, 6(1), 228-252.
- Ersan, C. (2020). Turkish preschool teachers' opinions on aggression: uncertainty of relational aggression. *European Journal of Educational Research*, 9(2), 471-487.
- Gürer, G. (2019). The opinions of pre-school teachers about students' aggressive behavior. *The Universal Academic Research Journal*, 1(1), 42-52.

- Jara, N., Jose A. C., & Ortega-Ruiz, R. (2017). Proactive and reactive aggressive behavior in bullying: The role of values. *International Journal of Educational Psychology*, 6, 1-24.
- Juul, J. (2013). *Agressiivsus*. Tallinn: Väike Vanker.
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*.
<https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Keltikangas-Järvinen, L. (1992). *Agressiivne laps. Kuidas suunata lapse isiksuse arengut*. Tallinn: Kirjastus Koolibri
- Keltikangas-Järvinen, L. (2013). *Väikelapse sotsiaalsus*. Tallinn: Kirjastus Koolibri
- Kriips, H., Siivelt, P., & Rajasalu, A. (2012). *Suhtlemine probleemsete õpilastega*. Tartu: Atlex.
- Kuppens, S., Grietens, H., Onghena, P., & Michiels, D. (2009). A longitudinal study of childhood social behaviour: Inter-informant agreement, inter-context agreement, and social preference linkages. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(6-7), 769–792.
- Kõiv, K. (2006). *Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt*. Tartu: VALI trükikoda.
- Laansoo, K., & Paalberg, A. (2021). *Õpetaja toimetulek laste agressiivsusega*. Publitseerimata magistritöö. Tallinna Ülikool.
- Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk OÜ
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*.
<https://samm.ut.ee/intervjuu>
- Mõik, M. (2018). *Eelkooliealiste laste agressiivne käitumine, ohvrikäitumine ja prosotsiaalne käitumine õpetajate hinnangul*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Niiberg, T., & Urva, T. (2009). *Enesekehtestamine - ei või jah?* Tartu: Atlex.
- Pathirana, B. (2016). Aggressive behaviors of Sri Lankan preschool children: a mixed method study. *The International Journal of Indian Psychology*, 3(57), 66-81.
- Rababah, E. Q., & Alrub, M. F. A. (2018). Do it right: appropriate ways for teachers to treat and react to aggressive children in Jordanian kindergartens. *Journal of Educational and Psychological Studies*, 12(4), 686-700.
- Reitman, D., & Villa, M. (2004). Verbal aggression: Coping strategies for children. *National Association of School Psychologists*.

- Salla, E. (2014). *Agressiivsus ja selle vähendamine eelkooliealistel lastel*. Publitseerimata lõputöö. Tallinna Ülikool
- Swit, C. S., McMaugh, A. L., & Warburton, W. A. (2018). Teacher and parent perceptions of relational and physical aggression during early childhood. *Journal of Child and Family Studies*, 27(1), 118-130.
- Türkoglu, B. (2019). Preschool teachers' perspectives on aggressive behaviors in children: a qualitative study. *Journal of Education and Training Studies*, 7(2), 169-183.
- Veike, H. (2018). *Tartu linna lasteaegade õpetajate toimetulek lapse agressiivse käitumisega*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.
- Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes.
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf?sequence=1&isAllowed=y&fbclid=IwAR2fs0WzMcebmau92Uz1Z6HxiJKB8aSGeCjzB3nyhBfkvd0Konxu-0kolOE

Lisad

Lisa 1. Intervjuu kava

Sissejuhatavad küsimused

- Kas soovite enne intervjuud minult midagi uurimuse kohta küsida?
- Kui vana Te olete?
- Kui pikk on Teie pedagoogiline tööstaaž?
- Milline on Teie haridustase? Bakalaureus, magister, rakenduskõrgharidus, muu.
- Kui palju lapsi on Teie lasteaiarühmas?
- Mis vanuses lapsed on Teie lasteaiarühmas?
- Palun kirjeldage tüüpilist tööpäeva lastega oma rühmas.

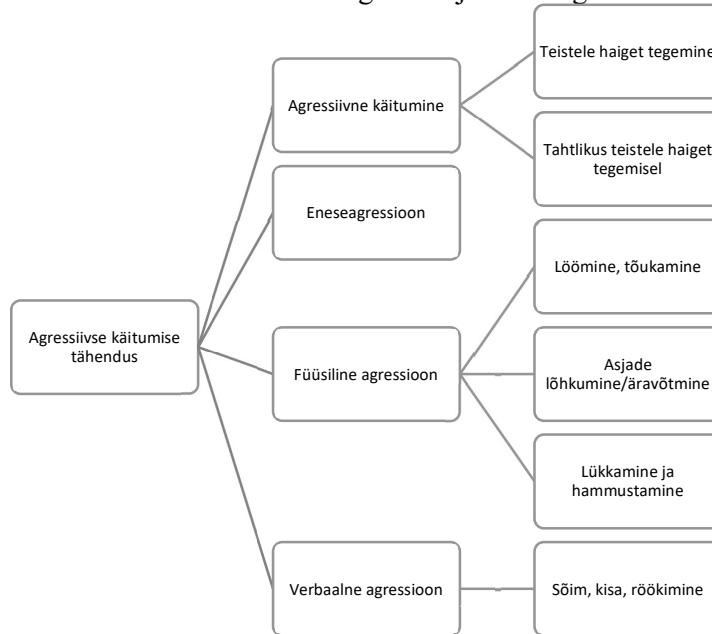
Põhiosa küsimused (tõlge-tagasitõlge tehtud töö juhendaja Kristi Kõivu poolt)

- Mida tähendab agressiivne käitumine eelkoolieas Teie arvates?
- Milline on kõige tavalisem agressiivse käitumise liik eelkooliealistel lastel, millega olete kokku puutunud?
- Missugused tegurid mõjutavad Teie arvates eelkooliealiste laste agressiivset käitumist?
- Millistel juhtudel esineb tavaliselt agressiivset käitumist Teie rühmas?
- Millised on agressiivselt käituva eelkooliealise lapse suhted oma eakaaslastega?
- Milliseid meetodeid Te kasutate, et toime tulla agressiivselt käituva lapsega rühmas?

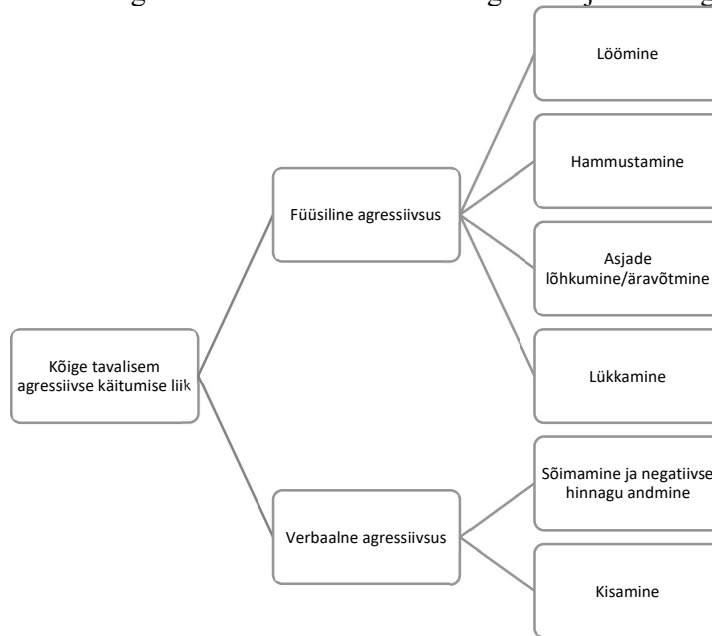
Intervjuu lõpetamine

- Missuguseid soovitusi annaksite teistele, et tõhusalt toime tulla agressiivselt käituva lapsega?
- Mida sooviksite veel lisada, millest meil juttu ei olnud?

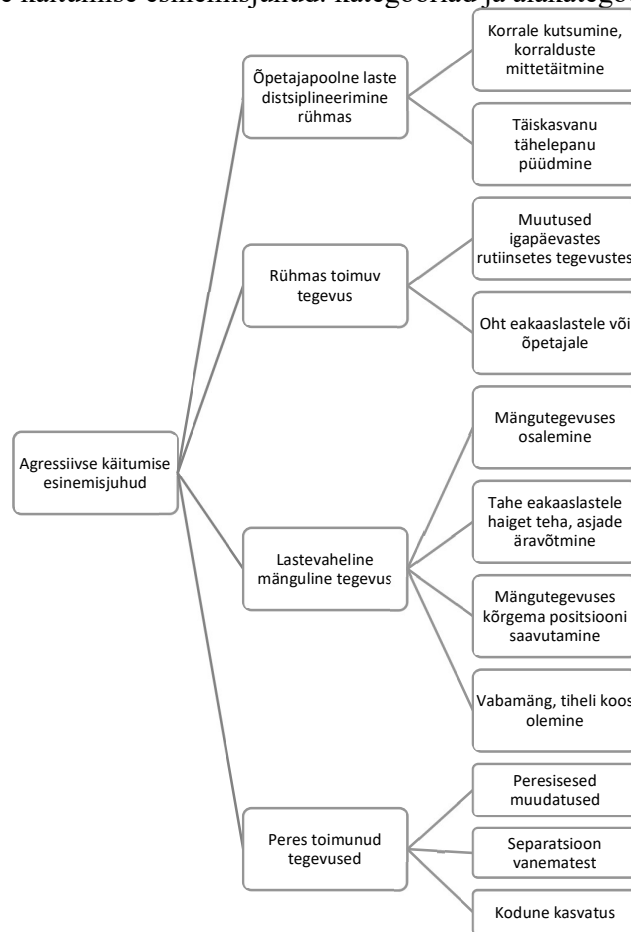
Lisa 2. Agressiivse käitumise tähendus: kategooriad ja alakategooriad

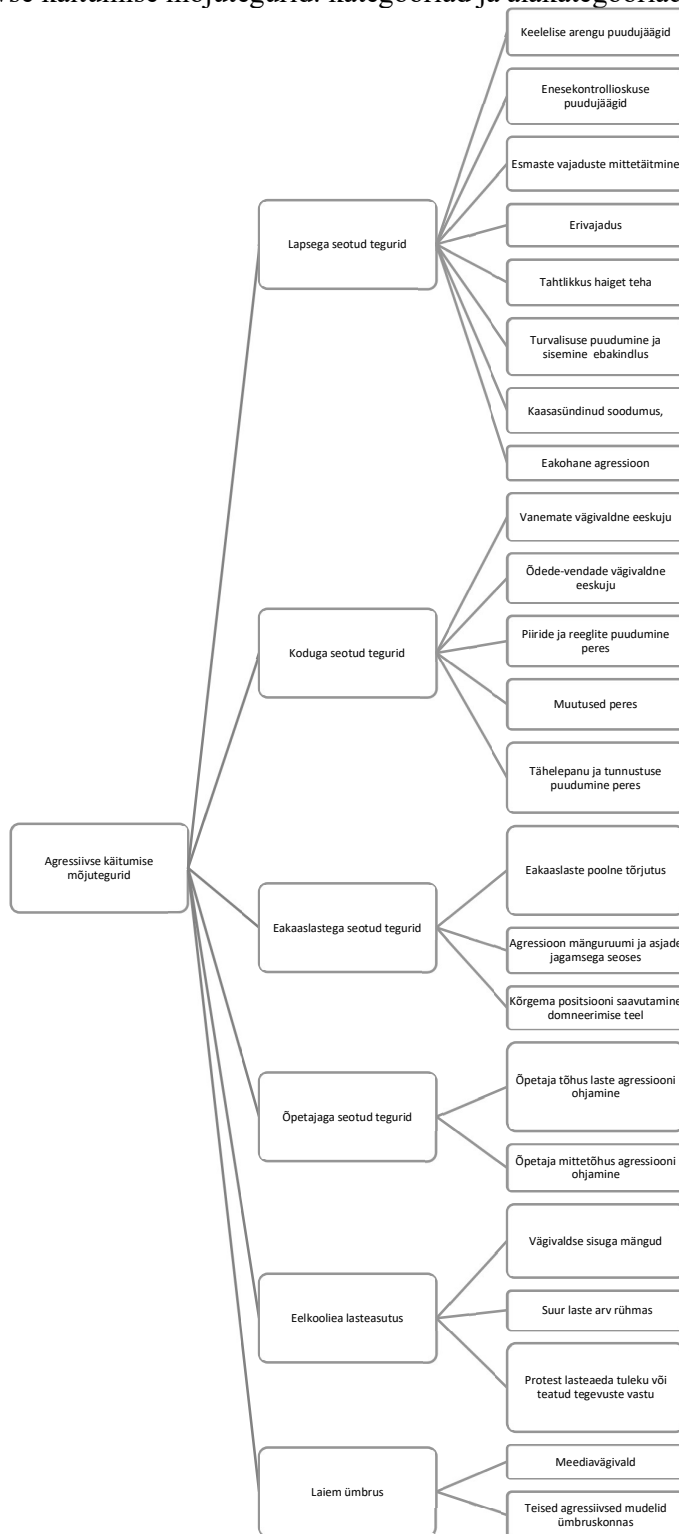
Lisa 3. Kõige tavalisem agressiivse käitumise liik: kategooriad ja alakategooriad

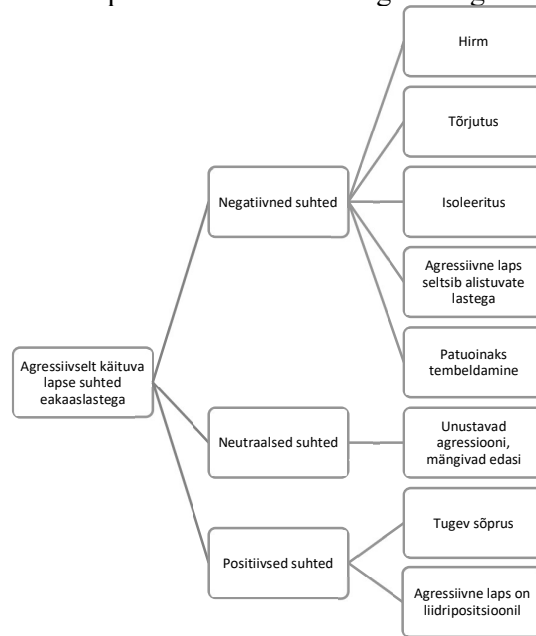
Lisa 4. Agressiivse käitumise esinemisjuhud: kategooriad ja alakategooriad

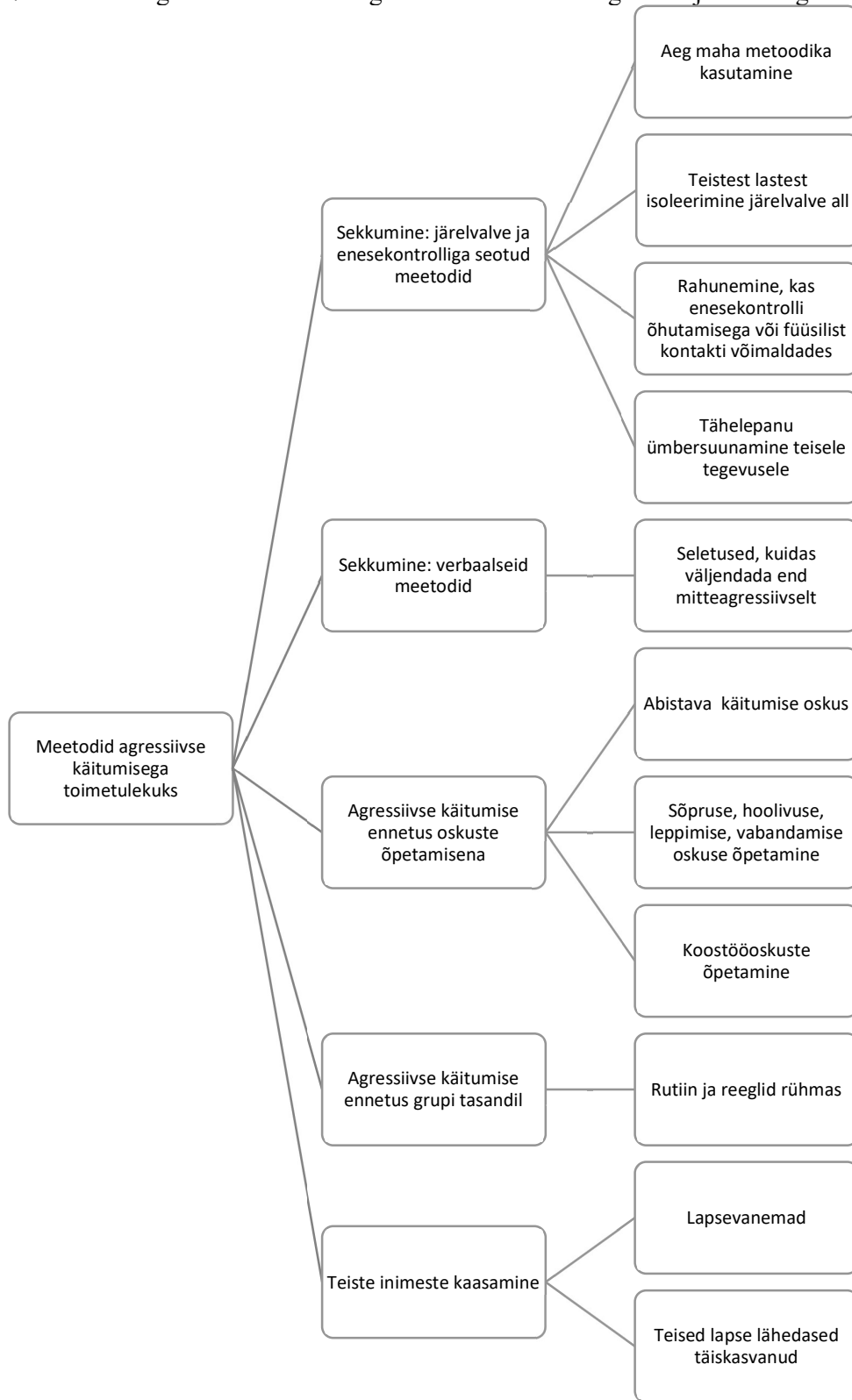
Lisa 5. Agressiivse käitumise mõjutegurid: kategooriad ja alakategooriad

Lisa 6. Agressiivselt käituva lapse suhted eakaaslastega: kategooriad ja alakategooriad

Lisa 7. Meetodid agressiivse käitumisega toimetulekuks: kategooriad ja alakategooriad

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Keitlin Noot,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eelkooliealiste laste õpetajate arvamused laste agressiivse käitumise kohta“, mille juhendaja on Kristi Kõiv, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Keitlin Noot

19.05.2022